

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยที่จะเสนอต่อไปนี้ จะเสนอผลการศึกษาออกเป็น 2 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ ประเด็นแรกจะรายงานความเป็นมาของการประกอบการทอผ้าเพื่อจำหน่ายของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงของหมู่บ้านพระบาทห้วยต้ม ตลอดจนสภาพทางการผลิตและทางการตลาดที่เป็นอยู่ เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นภาพรวมของกิจกรรมการทอผ้า ณ หมู่บ้านพระบาทห้วยต้มนี้ ประเด็นที่ 2 จะรายงานผลสรุปที่ได้จากการศึกษาวิจัยพร้อมทั้งข้อเสนอแนะทางนโยบาย

4.1 สภาพความเป็นมาของงานทอผ้ากะเหรี่ยง

ในสังคมเผ่ากะเหรี่ยงในประเทศไทย พบว่ากะเหรี่ยงทั้งสี่กลุ่มคือ สะกอ (Sgaw) ไป (Pwo) คะยา (Kayah) และตองสู (Taungthu) มีการทอผ้าแบบ Back Strap ทั้งสิ้น (สารภี มณีโชติ, 2526) ซึ่งรูปแบบการทอนี้ มีลักษณะคล้ายคลึงกับการทอผ้าของชาวเปรูในสมัยโบราณ และปัจจุบันพบว่ายังมีการทอผ้าแบบนี้ในสังคมชนเผ่าในทางประเทศแถบคาบสมุทรแปซิฟิก เช่น ประเทศฟิลิปปินส์ หมู่เกาะมลายา จีน พม่า ฮิเบต กัวเตมาลา เม็กซิโก และเปรู ความแตกต่างของเครื่องมือเครื่องไม้ในการทอจะแตกต่างกันไปตามวิวัฒนาการของการประดิษฐ์ลดความซับซ้อน

รูปแบบการทอแบบ Back Strap คือ การขึ้นเครื่องทอโดยการชิงด้ายในแนวนอนเข้ากับไม้คาน 2 อัน คานอันหนึ่งผูกติดกับหลักสูงประมาณระดับศีรษะของผู้ทอขณะนั่งราบกับพื้น ส่วนคานอีกด้านหนึ่งจะผูกหัวท้ายเข้ากับหนึ่งสัตว์หรือแผ่นผ้าหนา ๆ เพื่อสอดคล้องติดเข้ากับ เหวของผู้ทอความยาวของคานยาวประมาณ 50-55 เซนติเมตร ซึ่งจะเป็นขนาดความกว้างของผ้าทอที่สามารถทอได้กว้างที่สุดตามขนาดความยาวของแขนและมือของผู้ทอที่จะใช้จับไม้พันด้ายพุ่ง สอดด้ายขวางหรือด้ายนอน เวลาที่ทอผ้าผู้ทอจะบังคับให้ด้ายยึดตั้งหรือหย่อนโดยการ เอนตัวไปข้างหลังหรือโน้มตัวไปข้างหน้า

ซึ่งเนื้อผ้าจะมีความ เรียบแน่นสม่ำเสมอเพียงใดจึงจะขึ้นอยู่กับความชำนาญของผู้ทอ ในการบังคับเส้นด้ายให้ตรงหรือหย่อนในระดับเหมาะสม เส้นด้ายที่ใช้ทอแต่เดิมจะใช้ ผ้าที่ปลูกแซมในไร่ข้าวและเก็บมาปั่นเป็นเส้นด้ายเอง แต่ปัจจุบันมักจะซื้อด้ายจาก ตลาดที่ขึ้นจากโรงงานมาใช้แทน เนื่องจากเส้นด้ายมีความ เรียบสม่ำเสมอและไม่สิ้นเปลืองแรงงานในการเตรียมด้ายทอมากนัก

ผ้าทอของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงนอกจากใช้ทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม เช่น เสื้อผ้า ย่อม ผ้าห่มแล้วลวดลายสีสันบน เนื้อผ้าจะแสดงถึงลักษณะของกลุ่ม เผศ วย ของผู้สวมใส่อีกด้วยผ้าที่ทอไว้ใช้ประโยชน์ต่าง ๆ นั้นมักจะมีสีลวดลายและขนาดเฉพาะที่จะใช้เท่านั้น การประดิษฐ์ลวดลายในผืนผ้าจะมี 6 แบบด้วยกันคือ

1. การทอลายขีดหรือ การทอแบบธรรมดา คือ การสอดด้ายขวางเข้าไปในเส้นด้ายยืนซึ่งแยกสลับกันขึ้น ๆ ลง ๆ จำนวน 1-2-3 เส้นแล้วแต่จะต้องการ ความหนาบางของเนื้อผ้าที่ทอแบบนี้จะเป็นสีพื้นสีเดียว เช่น สีของเนื้อผ้า ใช้ตัดเย็บชุดเด็กหญิงกะเหรี่ยงสะกอ และกางเกงผู้ชาย

2. การทอลายนูนบนเนื้อผ้าตามแนวตั้งหรือแนวนอน โดยการเพิ่มจำนวนเส้นด้ายเพิ่มขึ้นในส่วนที่ต้องการให้เป็นลายนูน ผ้าลายนูนตามแนวตั้งหรือแนวนอนใช้ทอเสื้อผู้ชายสูงอายุของกะเหรี่ยงสะกอ ถ้าเป็นลายนูนตามแนวนอนใช้ทอเสื้อผู้ชายกะเหรี่ยงโป และผ้าถุงสตรีกะเหรี่ยงคะยา ที่แต่งงานแล้ว

3. การทอลวดลายสลับสี เป็นการทอลายธรรมดาเพียงแต่แทรกด้ายสีต่าง ๆ เข้าไปทั้งด้ายเส้นยืนและเส้นนอน บางครั้งจะมีการทอลวดลายสลับสีแบบลายนูนในเนื้อผ้าแทรกขึ้นมา เช่น ผ้าห่ม ย่อม ผ้าถุงสตรีที่แต่งงานแล้ว และชุดของเด็กผู้หญิงกะเหรี่ยงสะกอ เป็นต้น ลวดลายผ้าถุงสตรีกะเหรี่ยงที่แต่งงานแล้ว มักจะใช้ด้ายย้อมเหลืองเป็นเส้นด้ายยืน เรียกว่า ลายน้ำไหล (Ikat) ซึ่งจะแตกต่างกับผ้าทอลายน้ำไหลของชาวเขาเผ่าลื้อ หรือของคนพื้นเมืองที่จะใช้เส้นด้ายลายน้ำไหลเป็นเส้นพุ่ง

4. ลายจก เป็นการทอลาวดลายในเนื้อผ้าโดยการสอดด้ายสีซึ่งไม่ใช่ด้ายเส้นเดียวกับเส้นนอนแต่เป็นการสอดด้ายสีแทรกเข้าไปในระหว่างเส้นด้ายยืนให้เป็นลาวดลายต่าง ๆ โดยให้ผู้ที่ทอจะใช้นิ้วมือหรือไม้พันด้ายอันเล็ก ๆ ยกสอดด้ายขึ้นลงตามจำนวนดอกและลาวดลายที่กะไว้ไม่มีขนาดและแบบที่แน่นอนที่มีสัดส่วนรับกัน (Symmetry) ตลอดทั้งผืน การทอลาวดลายจกกะเหรี่ยงโป นิยมใช้ทอยาม และเสื่อผู้หญิง

5. ลายขีด เป็นการทอแบบยกดอกสลับสีให้ลาวดลายบนผ้าทอเหมือนกันทั้งผืน ลาวดลายขีดของกะเหรี่ยงมีความซับซ้อนน้อยกว่าผ้าทอลายขีดของชาวอีสานผู้หญิงกะเหรี่ยงสะกอที่แต่งงานแล้วนิยมใช้ทอผ้าถุง ซึ่งมักจะใช้สีแดงทอเป็นพื้น

6. การทอประภลูกเคียว จะนิยมใช้เป็น เสื่อผู้หญิงกะเหรี่ยงสะกอที่แต่งงานแล้วสำหรับการทอโดยใช้วัสดุอื่นแทรก เช่น กระจุกด้ายหรือไหมพรมสีสดจะนิยมทอทั้งกะเหรี่ยงโป และกะเหรี่ยงสะกอ โดยใช้ประกอบชุดเด็กหญิงและชุดผู้หญิงสาว

สำหรับการทอผ้าในหมู่บ้านพระบาทห้วยต้ม ซึ่งเป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงสะกอ และกะเหรี่ยงโปนั้น วัฒนธรรมต่าง ๆ ของลาวดลายบนผ้าทอหรือเครื่องนุ่งห่มที่ใช้ปะปนกัน แต่อย่างไรก็ตามส่วนมากยังคงสังเกตเห็นและแยกออกว่าเป็นกะเหรี่ยงกลุ่มใด และอพยพมาจากภูมิลำเนาใด ทุกหลังคาเรือนของชาวเขาในหมู่บ้านพระบาทห้วยต้ม จะมีการทอผ้าเพื่อใช้เองโดยแม่บ้านจะเป็นผู้ทอเตรียมไว้ให้กับสมาชิกในครอบครัว อย่างน้อยจะเป็นเสื้อผ้าสำหรับสวมใส่ปีละ 1 ชุด และสำหรับผ้าทอชาวเขาที่มีการทอเพื่อจำหน่ายอย่างเป็นทางการเป็นล้าเป็นสินนั้น เป็นผ้าทอลายน้ำไหล (Ikat) ที่เรียกว่า ผ้าขึ้นเปลือกไม้ ซึ่งเป็นการนำส่วนหนึ่งของลาวดลายผ้าถุงของกะเหรี่ยงสตรีที่แต่งงานแล้ว มาขยายเป็นลายน้ำไหลทั้งผืนเป็นที่น่าสังเกตว่าชาวเขาไม่ได้นำผ้าชนิดนี้มาใช้ตัดเย็บเป็นของใช้หรือทำเป็นเครื่องนุ่งห่มและนอกจากการทอเพื่อจำหน่ายอย่างเดียวนั้น ผ้าทอ และผลิตภัณฑ์ผ้าทอกะเหรี่ยงจากหมู่บ้านพระบาทห้วยต้มที่ผลิตป้อนสู่ตลาด จะเป็นสินค้าผ้าขึ้นลายน้ำไหล หรือผ้าขึ้นเปลือกไม้

ประมาณร้อยละ 90 ของผลิตภัณฑ์ประเภทผ้าทั้งหมด ย้อม ร้อยละ 5 เสื้อผ้าสตรี และอื่น ๆ อีกประมาณร้อยละ 5

ดังนั้นในการศึกษาเรื่องการประกอบการทอผ้าของหมู่บ้านพระบาทห้วยต้ม นี้ ผ้าทอที่จะกล่าวถึงและเน้นโดยเฉพาะ คือ ผ้าชิ้น เปลือกไม้ ซึ่งเป็นผ้าผืนมีขนาด ความกว้าง 50-55 เซนติเมตร และความยาว 280-300 เซนติเมตร

4.2 ขั้นตอนการผลิตผ้าชิ้น เปลือกไม้

ปัจจัยในการผลิตผ้าชิ้น เปลือกไม้ที่สำคัญคือ ด้ายซึ่งเป็นวัตถุดิบกับแรงงาน ที่ใช้ทอ เส้นด้ายที่ใช้ทอเป็นด้ายดิบที่ปั่นเป็นเส้น เรียบร้อยแล้วจากโรงงาน ซึ่งหาซื้อได้จากตลาดในเมืองสำหรับเครื่องมือในการทอเป็นวัสดุง่าย ๆ ที่ประดิษฐ์ จากไม้ไผ่ที่มีอยู่ทั่วไปในหมู่บ้าน เครื่องทอเมื่อประกอบ เรียบร้อยแล้วจะมีลักษณะ ตามภาพประกอบที่ 2 การทอผ้าชิ้น เปลือกไม้จะทอครั้งละ 1 ผืน ต่อเครื่องทอ 1 เครื่อง

กรรมวิธีการผลิตผ้าชิ้น เปลือกไม้ จะประกอบด้วย การเตรียมด้ายที่จะใช้ทอโดย แยกด้ายออกเป็นด้ายยืน และด้ายพุ่งหรือด้ายขวาง การย้อมสีด้าย การเดินด้ายขึ้น เครื่องทอ และการดันด้ายเข้ากับไม้น้ำฝ้ายเตรียมทอในที่สุด

การย้อมสีด้ายนั้น ชาวเขาจะย้อมกันครั้งละ 1-3 ท่อ (หนักประมาณท่อ ละ 2 กิโลกรัม และด้าย 1 ท่อ จะใช้ทอผ้าชิ้น เปลือกไม้ 9 ผืน) สำหรับวิธีการ ย้อมชาวเขาจะซักด้ายด้วยน้ำสะอาด ผึ่งแดดให้แห้งก่อน 1 วัน แล้วจึงเอาด้ายลงต้มกับ น้ำสีเปลือกไม้ หรือใบไม้ต่าง ๆ ที่หุบละเอียดแล้วแช่น้ำทิ้งไว้แล้ว 1 คืน ส่วนผสมในสี ที่จะย้อมมีเกลือ น้ำข้าวสุก ผักส้มป่อยมะขามหรือ เข้มขึ้นในสีที่หาจากเปลือกไม้ต้นไม้ต่าง ๆ ยาก เช่น สีนํ้าเงินใส่ด้ายลงในกะทะหรือหม้อดินใบใหญ่ที่ต้มน้ำสีจนเดือด ใช้เวลาต้มย้อมด้าย ประมาณ 3 ชั่วโมง แล้วจึงเอาขึ้นผึ่งแดดและล้างเส้นด้ายให้ เรียบร้อยด้วยแปลงหรือหริ่มแล้ว

ลึงนำด้ายไปสาวเป็นใจเตรียมเรียงด้ายขึ้นเครื่องทอเตรียมทอดต่อไป สำหรับการย้อมลายน้ำไหลที่จะใช้เป็นด้ายยีนนั้นแยกย้อมต่างหาก การย้อมแบบลายน้ำไหล คือการย้อมที่ให้สีติดด้ายเป็นบางส่วนตามขนาดหรือช่วงด้ายที่กะไว้ โดยการทอหุ้มด้ายส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสีด้วย เชือกกล้วย ใบปูละเมาะ หรือแผ่นพลาสติก ผูกมัดไว้เป็นเปลาะ ๆ วิธีการย้อมและส่วนผสมของสีย้อมก็เช่นเดียวกับการย้อมด้ายที่จะใช้ทอเป็นสีพื้น ขั้นตอนการทอผ้าขึ้นเปลือกไม้ จะแสดงไว้ตามผังข้างล่างนี้

